

Ἁγία Γεθσημανή

Ἁγία Γεθσημανή

Περίληπτική παρουσίαση

Τὸ ὄνομα Γεθσημανή παράγεται ἀπὸ τὰς Ἑβραϊκὰς λέξεις Γκάτ-Σέμεν, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ἐλαιοτριβεῖον. Ὁ χεῖμαρρος, εἰς βάθος τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ἡ Γεθσημανή, ὀνομάζεται «Χεῖμαρρος τῶν Κέδρων» ὅπου εἰς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις συνδέεται μὲ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ λάβῃ χώρα ἡ τελευταία θεϊκὴ κρίσις. Μία ἄλλη ὀνομασία τοῦ χεῖμαρρου εἶναι γνωστὴ ὡς «Κοιλιάδα τοῦ Ἰωσσαφάτ». Τὸ ὄνομα Ἰωσσαφάτ προέρχεται ἀπὸ τὰς ἑβραϊκὰς λέξεις Γιαχβὲ – Σαφὸτ, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν: «ὁ Θεὸς κρίνει», ὡς τοπωνύμιον ἀπὸ τὸν προφῆτην Ἰωὴλ 3,2.

Συμφώνως πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀπὸ τὴν Γεθσημανὴν ἤρχισε ὁ δρόμος τοῦ μαρτυρίου τοῦ Χριστοῦ (Ματθ.26,36, Μάρκ.14,32, Λουκ.22,39, Ἰωάν.18). Εἰς τὴν Γεθσημανὴν ἐπροσευχήθη ὁ Χριστὸς πρὶν τὸ πάθος Του, ἐκεῖ ἐδέχθη τὸ φίλημα τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα καὶ ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πιλάτου, τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ὑπηρετῶν τῶν Φαρισαίων. Ἦδη ἀπὸ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, τὰ γεγονότα αὐτὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐταυτίσθησαν τοπογραφικῶς καὶ οἱ χώροι τοὺς ἀνεδείχθησαν ὡς ἱερὰ καὶ λατρευτικὰ Χριστιανικὰ Προσκυνήματα.

Ἡ Γεθσημανὴ δὲν συνδέεται μόνον μὲ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν Ταφὴν τῆς Παρθένου Μαρίας. Ὁ καθορισμὸς τοῦ Τάφου τῆς Παναγίας ἀνάγεται εἰς τὸ μέσον τοῦ 1ου αἰῶνος. Τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἐκτίσθη ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ, τὸ 450-457 μ.Χ. καὶ τοῦ πρώτου Πατριάρχου τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἰουβεναλίου.

Τὸ πάνσεπτον καὶ θεομητορικὸν μνημα ἐν Γεθσημανῇ

Εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τέκνων τῆς Ὁρθοδοξίας πάλλει ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ εὐλάβεια ἡ ὀφειλομένη πρὸς τὴν πάναγνον Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὸ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐτίμησε τὴν θεομήτορα καὶ τιμᾷ δεόντως, ἡ δὲ μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν κατέχει ὡς πολυτιμώτατον μαργαρίτη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὸν θειότατον καὶ ἁγιώτατον Τάφον αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων πανσέπτων καὶ θεοτιμῆτων Τόπων τῆς Χριστιανοσύνης καὶ ὡς ἀτίμητον θησαύρισμα διακρατεῖ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ αὐτὸν καὶ διαφυλάττει. Ἐπ’ αὐτοῦ δὲ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐτῶν ἀνηγέρθη σταυροειδὴς ναὸς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται σεμνὸν καὶ ἀπέριπτον κουβούκλιον τοῦ θεομητορικοῦ καὶ πανσέπτου Μνήματος ἐν ᾧ οἱ Ἱεροὶ Ἀπόστολοι ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς μετρίως φερόμενοι καὶ κηδεύσαντες πιστῶς ἐκ τῆς Ἁγίας Σιῶν ἐνεταφίασαν τὸ πανάχραντον τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας σῶμα ἐν Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ.

Ὁ πάνσεπτος οὗτος Ναὸς τῆς Θεοτόκου εὐρίσκεται ἐν Γεθσημανῇ καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ ἢ χειμάρρῳ τῶν Κέδρων, μεταξὺ τοῦ λόφου Μωρία καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, ἐγγὺς τοῦ τόπου τοῦ λιθοβολισμοῦ τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου καὶ τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, ἐν ᾧ συνελήφθη καὶ ἐπροδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰούδα. Κατερχόμενος τὶς διὰ κλίμακος τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ βαθμίδων εὐρίσκεται ἐν ὑπογείῳ Ναῷ σταυροειδεῖ καὶ ὑπενθυμίζοντι ἀρχαίαν κατακόμβην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὀρθοῦται ὁ θεομητορικὸς Τάφος λελαξευμένος ἐντὸς μονολίθου βράχου καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ κουβουκλίου ἔχοντος δυὸ εἰσόδους, ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ, ὁδηγούσας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ τὸν εὐλαβῇ προσκυνητὴν. Τὸ σεμνὸν τοῦτο καὶ σεβάσιμον ἱερὸν προσκύνημα, ἀνεγερθὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παλαιᾶς ἀρχαιότητος, ἐφ' οὗ θέματος καὶ θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω, ὑπενθυμίζει τὰς κατακόμβας τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων μᾶλλον διετηρήθη ἀνέπαφον, ἐκτὸς τῶν ἐλαχίστων ἀνακαινίσεων καὶ μεταβολῶν, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῷ 1130. Τὸ Ἱερὸν αὐτὸ προσκύνημα εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Ἀγιοταφίτων, ἐν αὐτῷ δὲ καθημερινῶς τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου τοῦ Τάφου τῆς Θεομήτορος, κατὰ δὲ τὴν παραμονὴν τῆς θεομητορικῆς ἑορτῆς (14 Αὐγούστου) πρωτοστατοῦντος τοῦ Ἑλληνορθοδόξου ἡμῶν Πατριάρχου τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου τῆς Θεοτόκου, ψαλλομένων καὶ τῶν ἐγκωμίων Αὐτῆς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κηδεύσεως τοῦ παναχράντου θεομητορικοῦ σώματος..... Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ὅμως τυγχάνουσιν αἱ διιστάμεναι γινῶμαι περὶ τοῦ κτήτορος τῆς ἐπὶ τοῦ πανσέπτου καὶ θεομητορικοῦ Τάφου ἰδρυθείσης περικαλλοῦς ἐκκλησίας καθ' ὅτι ἀνάγονται αὗται εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ἱστορικοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν αἱ γινῶμαι τῶν τὲ συγχρόνων ἀρχαιολόγων καὶ τῶν παλαιότερων, περὶ τῆς ἀρχικῆς προελεύσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας, διχάζονται ἄχρι τῆς σήμερον. Καὶ τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπιδέχονται τὰς ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Βατικανοῦ πληροφορίας, ὡς καὶ τὰς τοῦ νικηφόρου Καλλίστου, καθ' ἃς καὶ ἐπὶ τοῦ Τάφου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκκλησία ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἕτεροι δὲ ἀνάγουσιν ταύτην εἰς τοὺς μετὰ αὐτῶν χρόνους, ἄχρι τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ (450-457). Ἐφεξῆς δ' ἐκθέτομεν τὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἱστορικὰ δεδομένα, ἐξ ὧν καὶ θὰ ἐξάγομεν τὰ συμπεράσματα ἡμῶν.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως τοῦ ΙΔ' αἰῶνος Νικηφόρου Καλλίστου – Ξανθοπούλου συμφραζομένων διαπιστοῦται ἀπόλυτος συμφωνία αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ Βυζαντινοῦ χειρογράφου τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καθ' ὃ ὁ κτήτωρ καὶ ἐπὶ τοῦ θεομητορικοῦ Τάφου ναοῦ τυγχάνει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, περὶ τούτου δὲ λέγει τὰ ἐξῆς «Ὑπερφυῆ δὲ τίνα ἕτερον ἐν τῷ χωρίῳ Γεθσημανῇ ναῶν τῇ Θεοτόκῳ ἐγείρει, ἔωδον θυσιαστηρίου τὸν ζωηφόρον ἐκείνης τάφον ἀσφαλῶς περιστείλασα. Κατωφεροῦς δ' ὄντος τοῦ τόπου ἀναβαθμοὺς ἐκ μαρμάρων ποιησαμένη τὸν βουλόμενον ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως πρὸς ἀνατολὰς κατάγει». Καὶ ἄλλαχού λέγει «Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἐκκλησίας τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τόποις κατασκευάσασα οὕσας ὑπὲρ τριάκοντα, ἡ θεοφιλὴς βασιλὶς Ἑλένη, πρὸς τὸν φίλον ταύτης υἱὸν ἐπανέστρεψε, τοῖς ἐσπερίοις μετὰ τὴν Σύνοδον διάγοντα μέρεσιν».

Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως τυγχάνει τὸ γεγονὸς, ὅτι τόσοι αἱ ἄνω εἰδήσεις τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου, ὅσο καὶ αἱ τοῦ Βατικάνειου καταλόγου, περὶ Γεθσημανῆς, ὅτι ἡ περὶ τοῦ Τάφου τῆς Θεοτόκου ἐκκλησία τυγχάνει ἔργον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐλέγχονται ἀνακριβεῖς ὑπὸ πλείστων νεωτέρων Παλαιστινολόγων, ὡς προεῖρηται, καθ' ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς τοῦ Δ' αἰῶνος, Εὐσέβιος, Σωκράτης καὶ Σωζόμενος, οὐδεμίαν μνείαν ποιοῦνται περὶ

ἀνεγερθείσης ἐν Γεθσημανῇ, ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Τάφου τῆς Θεοτόκου, ὅπερ καθ' ἡμᾶς εὐσταθεῖ. Κατὰ ταῦτα, τὸν χρόνον τῆς ιδρύσεως τῆς ἐπὶ τοῦ Τάφου τῆς Θεομήτορος περικαλλοῦς ἐκκλησίας θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν οὐχὶ πρὸ τοῦ 339, ὅτε καὶ ἀπέθανε ὁ μηδεμίαν μνείαν ποιούμενος ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ἡ εἴδησις τοῦ ὁποίου πολὺ θὰ ἐβάρυνεν λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος, αὐτοῦ, εἰς πιστοποιήσιν καὶ βεβαίωσιν ἐνὸς τοιούτου γεγονότος, σχέσιν ἄμεσον ἔχοντος μὲ τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, διὰ τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἢ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου παρατηρουμένη σιωπὴ τοῦ Εὐσεβίου οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληθῇ ὡς ἀδιαφορία καθ' ὅσον οὗτος ὁμιλεῖ καὶ δι' ἄλλα ἔργα τῆς βασιλομήτορος ἀγίας Ἑλένης συντελεσθέντα ἐν Παλαιστίνῃ, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τοῦ Ἁγίου τάφου βασιλικῆς, ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Σπηλαίου, ἐν Βηθλεέμ. Ἀποκλείεται ὅθεν, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐν Γεθσημανῇ ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν σιωπὴν τοῦ Εὐσεβίου.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, ἀνάγκη, ὅπως ἀλλαχοῦ ἀναζητήσωμεν τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, ἅτινα θὰ ρίψωσιν ἄπλετον φῶς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ θὰ δώσωσιν θετικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα, πότε καὶ ὑπὸ τίνος ιδρύθη ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου ἐν Γεθσημανῇ. Οὕτω ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιοτέρα πληροφορία περὶ τούτου εὐρίσκεται ἐν τῷ Β' Ἑγκωμιαστικῷ Λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἐν τῇ Κοιμήσει Αὐτῆς, ἐξ οὗ θὰ προσδιορισθῇ, κατὰ προσέγγισιν, τὸ χρονικὸν διάστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου ἐν Γεθσημανῇ, ὡς καὶ ὁ κτήτωρ αὐτῆς. Ἐν τῷ εἰρημένῳ Ἑγκωμιαστικῷ Λόγῳ αὐτοῦ, ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἀντλεῖ ἐκ τῆς λεγομένης «Εὐθυμιακῆς ἱστορίας», ἵνα πιστοποιήσῃ καὶ βεβαιώσῃ τὰ περὶ τῆς ταφῆς καὶ μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, περὶ ᾧ λέγει τὰ ἐξῆς: Μετακαλεσάμενοι (δηλ. ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανὸς καὶ ἡ Πουλχερία) Ἰουβενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ἀπὸ Παλαιστίνης ἐπισκόπους τότε ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδημοῦντας πόλει διὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι γενομένην σύνοδον, λέγουσιν αὐτοῖς: «Ἀκούομεν εἶναι ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν πρώτην καὶ ἐξαίρετον τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας Ἐκκλησίαν ἐν χωρίῳ καλουμένῳ Γεθσημανῇ ἔνθα τὸ ζωηρὸν αὐτῆς σῶμα κατετέθη ἐν σορῶ. Βουλόμεθα τοίνυν τοῦτο τὸ λείψανον ἀναγαγεῖν ἐνταῦθα εἰς φυλακτήριον τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως». Ὑπολαβὼν δὲ Ἰουβενάλιος ἀπεκρίθη: «Τῇ μὲν ἀγίᾳ καὶ Θεοπνεύστῳ Γραφῇ οὐκ ἐμφέρεται τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ἀγίας Θεοτόκου Μαρίας, ἐξ ἀρχαίας δὲ καὶ ἀληθεστάτης παραδόσεως παρειλήφαμεν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνδόξου Κοιμήσεως αὐτῆς, οἱ μὲν ἄλλοι σύμπαντες ἀπόστολοι ... ἐν καιροῦ ροπῇ μετάρσιοι συνήχθησαν εἰς Ἱεροσόλυμα ... τὸ δὲ θεοδόχον αὐτῆς σῶμα μετ' ἀγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὕμνωδίας παυσαμένης παρόντες οἱ ἀπόστολοι ἐνὸς αὐτοῖς ἀπολειφθέντος θωμᾶ, καὶ μετὰ τὴν Τρίτην ἡμέραν ἐλθόντες, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνῆσαι βουληθέντος, ἥνοιξαν τὴν σωρόν. Καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς τὸ πανύμνητον οὐδαμῶς εὐρεῖν ἠδυνήθησαν, μόνον δὲ αὐτῆς τὰ ἐντάφια κείμενα εὐρόντες... ἡσφαλίσαντο τὴν σωρόν». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, καὶ ὅπερ εἶναι ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἕτερος τις θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ κτήτωρ τῆς ἐν Γεθσημανῇ ἐκκλησίας τῆς Θεομήτορος, ὅστις ἀμφιβόλως, θὰ ἤκμασε πρὸ τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας, διότι ἐὰν οὗτοι ἦσαν οἱ κήτορες, δὲν θὰ ἔλεγον: «Ἀκούομεν εἶναι ἐν Ἱεροσολύμοις», ὅπερ καὶ προδίδει αὐτοῦ ὡς μὴ γενομένους κήτορας αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα, τὸν κήτορα καὶ ἱδρυτὴν τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας ἐν Γεθσημανῇ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 339 καὶ 450 χρονικὸν διάστημα, ἥτοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐσεβίου, ὡς προελέχθη, καὶ πρὸ τοῦ Μαρκιανοῦ (450-457).

Οὕτω, σπουδαίως συμβάλλει εἰς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς ζητουμένης

χρονολογίας τὸ ἐξαγόμενον ἱστορικὸν δεδομένον ἐκ τοῦ Λόγου τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου κατὰ τοῦτον τὸν Λόγον, λεχθέντα κατὰ τὸ ἔτος 386, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῆς ἁγίας Παύλας, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δείκνυται ὁ τάφος αὐτῆς (τῆς Θεομήτορος) ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφάτ, κειμένης μεταξὺ Σιών καὶ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν. «Σὺ δέ, ὦ Παύλα, εἶδες τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἔκτισαν Ἐκκλησίαν δι' ὠραίων λίθων. Πάντες κηρύττουσιν (ἐν Ἱερουσαλὴμ), ὅτι ἡ Μαρία ἐτάφη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τὸ μαυσωλεῖον αὐτῆς εἶναι κενόν».